

Krzysztof Gerc

Instytut Psychologii Stosowanej, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Aleksandra Adamiec

Psycholog sportu

Wybrane psychologiczne korelaty motywacji do uprawiania sportu u osób z dysfunkcją narządu wzroku

Streszczenie

Zasadniczy problem badawczy rozdziału koncentruje się wokół próby rozstrzygnięcia kwestii, czy konkretny typ motywacji do uprawiania sportu jest u osób niewidomych i niedowidzących związany ze sportową motywacją osiągnięć, poczuciem koherencji, poczuciem własnej skuteczności i ogólną postawą wobec sportu, jak również czy istnieją w tym przypadku różnice w porównaniu do sportowców pełnosprawnych. Przy wyodrębnianiu typów motywacji sportowej odwołano się do koncepcji R. Ryana i E. Deciego (2000). Badaniami objęto łącznie 55 osób: 25 sportowców z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności narządu wzroku i 30 sportowców pełnosprawnych (grupa kontrolna). W celu określenia dominującego typu lub typów motywacji do uprawiania sportu wykorzystano Skalę Motywacji w Sporcie SMS-6 (Mallet i in., 2007), dla określenia motywacji osiągnięć – Skalę Motywacji Osiągnięć w Sporcie (Elbe, Wenhold, 2005), poczucie koherencji zmierzono Kwestionariuszem Orientacji Życiowej SOC-29 (Antonovsky, 2005), poczucie własnej skuteczności – Skalą Uogólnionej Własnej Skuteczności (polska adaptacja: Juczyński, 2001), natomiast do wyznaczenia postawy wobec sportu użyto Skali Postaw wobec Sportu J. Korenjaka i M. Tuśaka (Tuśak i in., 2008). Przeprowadzone badania pokazały, że trudno wyodrębnić jeden dominujący typ motywacji sportowej, zarówno u sportowców niepełnosprawnych wzrokowo, jak i w grupie kontrolnej. Dla obu grup pojawiła się tendencja, zgodnie z którą typy motywacji autonomicznej (Identyfikacja, Integracja, Motywacja Wewnętrzna) pozytywnie wpływają na pozostałe zmienne. Nie stwierdzono tak wyraźnego wpływu motywacji do uprawiania sportu u sportowców z dysfunkcją narządu wzroku jak w grupie kontrolnej, w której pozytywna postawa wiąże się zarówno z Motywacją Wewnętrzną, jak i z Identyfikacją.

Słowa kluczowe: motywacja sportowa, słabowidzący, niewidomi

Wprowadzenie

Nie istnieje jednoznaczna definicja czy teoria opisująca mechanizmy motywacji. Psychologia, charakteryzując motywację, początkowo przyjmowała koncepcję instynktów – z czasem wykazano wiele słabości tej teorii (Franken, 2005). Motywacja bywa określana jako szczególnego rodzaju dyspozycja, która prowadzi do zainicjowania, podtrzymania i ukierunkowania określonej formy zachowania, lub także jako proces aktualnej aktywności, powiązanej z różnorodnymi emocjami oraz procesami poznawczymi (myślenie, pamięć), która jest skierowana na osiągnięcie określonych celów. Innymi słowy – jak wskazują Gracz i Sankowski (2007, s. 162) – motywacja stanowi funkcję użyteczności wyniku (U) i oceny prawdopodobieństwa sukcesu (P), którą można wyrazić w sposób matematyczny: $M=f(U,P)$.

Interpretując przedstawiony wzór, można przyjąć, że jeśli którykolwiek z tych elementów równa się zero – także motywacja przyjmuje wartość zerową. Jak podaje Reykowski, atrakcyjność celu stanowi funkcję motywu wraz z jego pobudzeniem (napęciem motywacyjnym) oraz subiektywnej wartości gratyfikacyjnej celu (Reykowski, 1992; Gracz, Sankowski, 2007).

W ramach nurtu (obejmującego m.in. koncepcje C. Rogersa i J. Piageta), w którym mówi się o nadrzędności motywu samorealizacji oraz istnieniu wrodzonej tendencji do psychologicznego wzrostu i rozwoju (Ryan, 2009), warto przywołać stosunkowo nową teorię R. Ryana i E. Deciego. Teoria autodeterminacji (*Self-determination theory*) pomija wewnętrzne przyczyny motywacji, np. cechy osobowościowe i biologiczne jednostki, akcentując czynniki zewnętrzne, pochodzące z otoczenia człowieka i działające na niego. Oprócz wymienionych założeń, autorzy przedstawili także trzy naturalne, charakterystyczne dla każdej osoby i kształtujące jej motywację oraz skłaniające do samorozwoju potrzeby psychologiczne: potrzebę kompetencji, czyli poczucia, że jednostka kontroluje otaczające ją środowisko, potrzebę związku z innymi oraz autonomii (Rzońca, 2007). Cechą charakterystyczną dla tej teorii, wyróżniającą ją na tle innych podejść, jest jej skonstruowanie na podstawie pięciu węższych koncepcji. Każda z nich ukierunkowana jest na wyjaśnienie innego aspektu ludzkiej motywacji i optymalnego funkcjonowania człowieka. Pierwsza zwana jest Teorią Oceny Poznawczej (*Cognitive Evaluation Theory* – CET) i koncentruje się na charakterystyce wpływu relacji interpersonalnych oraz środowiska na motywację wewnętrzną człowieka. Druga to Teoria Integracji Organizmicznej (*Organismic Integration Theory* – OIT), odwołująca się do procesu internalizacji motywów zewnętrznych, który może zachodzić jako Regulacja Zewnętrzna, Introjekcja, Identyfikacja lub Integracja. Trzecia, Teoria Spostrzegania Przyczynowości (*Casuality Orientations Theory* – COT), analizuje indywidualne różnice pomiędzy

sposobami, w jakie ludzie orientują się w odmiennych aspektach środowiska. Czwartą koncepcją jest Teoria Podstawowych Potrzeb Psychologicznych (*Basic Psychological Needs Theory – BPNT*), w najmniejszym stopniu odwołująca się do motywacji, skierowana bardziej na aspekty satysfakcjonującego funkcjonowania. Ostatnim elementem teorii autodeterminacji jest Teoria Treści Celu (*Goal Contents Theory – GCT*). Zgodnie z jej założeniami udowodniono, że zewnętrzne motywy materialne nie wspomagają ludzkiej potrzeby satysfakcji, w przeciwieństwie do motywów niematerialnych, takich jak rozwój osobisty czy bliska relacja interpersonalna (Ryan, 2009).

Pisząc o teorii autodeterminacji, należy również, dla pełnego jej zrozumienia, przedstawić podział na dwa typy motywacji: wewnętrzną i zewnętrzną. Jak pisze J. Strelau (2000), pod pojęciem motywacji wewnętrznej należy rozumieć tendencję podmiotu do podejmowania i kontynuowania działania ze względu na samą treść tej aktywności (tamże, s. 457), natomiast motywacja zewnętrzna występuje w sytuacji, gdy działanie jest realizowane ze względu na zewnętrzne wobec niego czynniki, mające być konsekwencją jego wykonywania lub efektywnego zakończenia (tamże). Główna modyfikacja w koncepcji Ryana i Deciego wiązała się z zaprzeczeniem temu pogładowi i wskazaniem, że także motywacja zewnętrzna działania nie wyklucza powiązania z samookreśleniem i autonomią jednostki (Rzońca, 2007). W teorii autodeterminacji (Ryan, Deci, 2000) autorzy umieścili proces motywacji na kontinuum od demotywacji (braku motywacji), poprzez cztery rodzaje motywacji zewnętrznej aż do motywacji wewnętrznej. Pierwszym typem motywacji zewnętrznej jest motywacja zwana regulacją zewnętrzną, będąca formą najmniej autonomiczną.

W nawiązaniu do teorii Ryana i Deciego (2000) przeprowadzono wiele badań nad wpływem motywacji zewnętrznej na skuteczność działań człowieka. Udowodniono m.in., że im bardziej jest ona autonomiczna i zinternalizowana, tym większe zaangażowanie w działania (Connell i Wellborn, 1990) oraz korzystniejszy poziom wykonania i wyższa skuteczność uczenia u osób badanych (Blecharz i in., 2014).

W perspektywie badań relacjonowanych w niniejszym rozdziale warto odwołać się do pojęcia motywacji osiągnięć. Według definicji zaproponowanej przez J. Strelaua (2000), będącej kompilacją tez D. McClellanda (1995), H. Heckhausena (1967), J.W. Atkinsona i N.T. Feathera (1966) (za: Strelau, 2000), motywacja osiągnięć to: „tendencja do osiągania i przekraczania standardów doskonałości, związana z odczuwaniem pozytywnych emocji w sytuacjach zadaniowych, spostrzeganych jako wyzwanie (Strelau, 2000, s. 461).

D. McClelland (1995) podkreślał kulturowe źródła motywacji osiągnięć i twierdził, że ludzie rozwijają ją w wyniku socjalizacji. J. Atkinson, zachowując

w swej koncepcji zasadnicze założenia McClellanda, wskazywał natomiast na istnienie hipotetycznej tendencji do osiągania sukcesów – potrzeby osiągnięć w sytuacjach współzawodnictwa: motywu do osiągania sukcesu oraz motywu do unikania porażek (Franken, 2005). Według jego koncepcji, motywację do osiągania sukcesu stanowi iloczyn subiektywnego prawdopodobieństwa osiągnięcia sukcesu i jego wartości gratyfikacyjnej, natomiast motywacja do unikania porażki równa się iloczynowi subiektywnego prawdopodobieństwa porażki i ujemnej wartości niepowodzenia. Obie te tendencje zwykle ujawniają się równolegle, jednak o tym, która z nich będzie dominować, decydują cechy określonego zadania oraz cechy indywidualne jednostki (Strelau, 2000). Zdaniem H. Mroczkowskiej „jednym z najbardziej miarodajnych wskaźników motywacji do osiągnięć sportowych jest świadomy wybór zadania o określonej trudności, który informuje o indywidualnym poziomie oczekiwań i aspiracji zawodnika” (2009, s. 70). Odwołując się do teorii Atkinsona, badaczka wskazuje, że największe nasilenie obu tendencji występuje w zakresie wyboru zadań o pośrednim stopniu trudności (tamże).

Interesującym podejściem w badaniach nad motywacją osiągnięć jest również atrybucyjna teoria dążenia do osiągnięć, zapoczątkowana przez F. Heidera w 1958 r., a następnie spopularyzowana przez B. Weinera. Jej założenia sprowadzają się do stwierdzenia, że wszystkie możliwe przyczyny i wyjaśnienia odniesionego sukcesu lub porażki można sklasyfikować w trzech kategoriach: stabilności lub stałości wyniku, umiejscowienia przyczyny sukcesu, umiejscowienia jego kontroli (jednostka mogła – lub nie – kontrolować określony czynnik). Zgodnie z przywołaną koncepcją sposób, w jaki dana osoba zdefiniuje przyczyny osiągnięcia danego rezultatu swoich działań, oddziałuje na jej oczekiwania i reakcje emocjonalne, co w rezultacie wpływa także na poziom motywacji osiągnięć w przyszłości (Mroczkowska, 2009; Weinberg, Gould, 2014). Mroczkowska (tamże) przytacza wyniki licznych badań, które wskazują, że osoby z wysoką motywacją osiągnięć są bardziej skłonne do przypisywania swoich sukcesów przyczynom wewnętrznym i stałym, a porażek – zewnętrznym i zmiennym. Zjawisko to określa się mianem asymetrii atrybucji, której podstawowym celem jest podwyższenie samooceny po sukcesie i obrona obrazu samego siebie w obliczu porażki.

C. Dweck wskazała na dwa nurty możliwej analizy rozwoju ludzkiej inteligencji, reprezentowane w ramach każdej orientacji teoretycznej. Jednostki analizujące poziom wykonania skłaniają się do przyjęcia teorii stałości, która zakłada niezmiennosc inteligencji, i wybierają zadania mogące potwierdzić poziom ich inteligencji. Osoby skoncentrowane na osiąganiu mistrzostwa są raczej zwolennikami teorii wzrostu, według której poziom inteligencji może się zmieniać np. poprzez wybór celów, mogących zwiększać kompetencje danej osoby (Franken, 2005).

Nietrudno jest wskazać potoczne rozumienie pojęcia „sport”, jak również określić jego wieloznaczność i znaczeniową rozpiętość. Dlatego tak ważne jest, aby mówiąc o zagadnieniu, wskazać jego dokładną definicję, która zawiera w sobie wszystkie jego aspekty. Zgodnie z artykułem 2 Ustawy o sporcie z 25 czerwca 2010 r.:

Sportem są wszelkie formy aktywności fizycznej, które przez uczestnictwo doraźne lub zorganizowane wpływają na wypracowanie lub poprawienie kondycji fizycznej i psychicznej, rozwój stosunków społecznych lub osiągnięcie wyników sportowych na wszelkich poziomach (Ustawa, 2010).

B. Śliwierski (2000) przytacza m.in. definicję sportu zaproponowaną przez J. Charzewskiego, H. Sozańskiego oraz Z. Ważnego:

Świadoma, dobrowolna działalność człowieka, podejmowana głównie dla zaspokojenia potrzeby zabawy, popisu, walki, a także wewnętrznego doskonalenia się w drodze systematycznego rozwoju cech fizycznych, psychicznych i wolicjonalnych (tamże, s. 338).

Z. Czajkowski (2004) popiera tezę dotyczącą zaspokajania potrzeb poprzez sport i dodatkowo uzupełnia ich listę o inne propozycje, takie jak: potrzeba zabawy, czynnego odpoczynku, utrzymania stanu sprawności, potrzeba niezależności, rywalizacji i walki, panowania, uznania, samodzielności. Wskazuje tym samym, że sport sam w sobie ma charakter motywacyjny. Czajkowski (2001, 2004), pisząc o motywacji do uprawiania sportu, odwołał się do dwóch korespondujących ze sobą koncepcji. Pierwsza z nich, autorstwa D. Bircha i J. Veroffa (1966), mówi o tym, że w działaniach ukierunkowanych na konkretny cel pojawia się siedem czynników zachęcających. Wymienione czynniki to: odczucia zmysłowe, ciekawość, osiągnięcia, napastliwość, przynależność, władza i niezależność. Opierając się na rozstrzygnięciu cytowanych autorów, kolejni badacze odwoływali się już bezpośrednio do aktywności sportowej i przedstawiali tezy dotyczące tzw. układów motywacyjnych lub też układów zachęt. Podejmowane przez osobę zadania najczęściej zostają jej wpojone w procesie wychowawczym i niejednokrotnie pierwotnie zewnętrzne motywy zostają zintegrowane z systemem potrzeb sportowca, stając się tym samym jego wewnętrznym systemem (Czajkowski, 2001; 2004; Jarvis, 2006; Blecharz i in., 2014; 2015).

P.A. Rudik podjął się sklasyfikowania rodzajów motywów, które decydują o tym, że ludzie podejmują aktywność sportową. Pierwsza grupa motywów wyróżniona przez tego badacza to motywy bezpośrednio, do których zaliczamy m.in.: chęć wykazania odwagi i pewności siebie podczas wykonywania trudnych technik, element rywalizacji jako nieodłącznej

części sportu, dążenie do wykazania mistrzostwa i pokonywanie pojawiających się trudności, a także uczucia zadowolenia i satysfakcji wynikające z aktywności mięśniowej. Do drugiego rodzaju wyróżnionego przez Rudika należą wszystkie motywy pośrednie, takie jak: dążenie do zdrowia i siły poprzez uprawianie sportu, uczestniczenie w nim ze względu na jego społeczne znaczenie czy też poczucie obowiązku, które pojawia się wraz z koniecznością uczestniczenia w określonych zajęciach sportowych. (Gracz, Sankowski, 2007).

Analizując motywację do uprawiania sportu, należy zwrócić uwagę na kwestię, którą porusza znaczna część autorów podejmujących tę tematykę. Podkreślają oni mianowicie znaczenie rozróżnienia na motywację wewnętrzną i zewnętrzną (m.in. Doil, 1976; Weinberg, Gould, 2014; Jarvis, 2006; Gracz, Sankowski, 2007; Blecharz, 2008). Rozróżnienie to jest istotne, ponieważ źródło motywów, dla których dana osoba podejmuje aktywność fizyczną, może determinować jej zaangażowanie, późniejsze motywy oraz ewentualne sukcesy i poziom poczucia satysfakcji z uprawiania sportu. Autorzy teorii autodeterminacji (por. Kozub, 2006) odkryli, że w przypadku osób z dysfunkcją wzroku poziom każdego z rodzajów motywacji (wewnętrznej, zewnętrznej lub demotywacji) wpływa na wykorzystywanie przez nich czasu wolnego i równocześnie może prowadzić do podejmowania zachowań adaptacyjnych (związanych z rozwojem fizycznym i wzrostem samodzielności) lub nieadaptacyjnych (przejawiających się długimi okresami braku aktywności w czasie wolnym, niskimi umiejętnościami fizycznymi i obawami związanymi ze zdrowiem). Na znaczenie sportu wśród osób niepełnosprawnych wskazali w swoich badaniach E. Bolach, B. Bolach i J. Trzonkowski (2007). Oprócz wspólnych dla osób pełnosprawnych i niepełnosprawnych motywów, takich jak potrzeba rywalizacji, wyników czy potrzeba realizacji osobistych dążeń, autorzy zaznaczyli, że silną motywację stanowi usprawniająca funkcja sportu. Sport staje się nie tylko celem, ale także środkiem do przełamywania barier, przekraczania swoich ograniczeń czy też wyrównywania społecznych szans osób niepełnosprawnych (Bolach, 1996; Bolach, Mikiciuk, 2003; Czajkowski, 2001). W innych badaniach sprawdzono motywy uczestniczenia w sporcie i ich związek z orientacją na cel (Zahariadis, Biddle, 2000) wśród brytyjskich uczniów. Autorzy tych analiz wykazali m.in., że orientacja na zadanie jest pozytywnie skorelowana z takimi motywami jak rozwój umiejętności i atmosfera w drużynie, natomiast negatywnie – z motywem uznania i osiągnięcia statusu. Przeciwna sytuacja zachodzi w przypadku orientacji na realizację celu.

Materiał i metody

Problem badawczy i hipotezy

Zasadniczy problem badawczy relacjonowanego badania sprowadzono do pytania: Czy typ motywacji do uprawiania sportu wiąże się u sportowców niewidomych i słabowidzących z następującymi cechami intrapsychicznymi: sportową motywacją osiągnięć, poczuciem koherencji, poczuciem własnej skuteczności i ogólną postawą wobec sportu, jak również czy istnieją różnice w zakresie wymienionych zmiennych w porównaniu do sportowców pełnosprawnych? Zgodnie z zaprezentowanymi w części teoretycznej koncepcjami, sformułowano następujące pytania badawcze:

- 1) Czy w kwestii dominującego typu motywacji do uprawiania sportu istnieją różnice między osobami niepełnosprawnymi w zakresie analizatora wzroku a pełnosprawnymi?
- 2) Czy u osób niewidomych i słabowidzących uprawiających sport istnieje zależność między dominującym typem/-ami motywacji do uprawiania sportu a poczuciem własnej skuteczności, poczuciem koherencji i postawą wobec sportu?
- 3) Czy u osób pełnosprawnych uprawiających sport istnieje zależność między dominującym typem/-ami motywacji do uprawiania sportu a poczuciem własnej skuteczności, poczuciem koherencji i postawą wobec sportu?

Na podstawie przedstawionych pytań badawczych sformułowano następujące hipotezy:

- 1) Istnieje zależność pomiędzy dominującym typem/-ami motywacji do uprawiania sportu u osób niepełnosprawnych wzrokowo a motywacją osiągnięć.
 - 1a) Osoby z wysokim wynikiem w skali Motywacji Wewnętrznej, Zintegrowanej lub Zidentyfikowanej wykazują wyższy współczynnik Nadziei na Sukces, a niższy – Obawy przed Porażką.
- 2) Istnieje związek pomiędzy typem motywacji do uprawiania sportu a poczuciem koherencji.
- 3) Istnieje związek pomiędzy typem motywacji do uprawiania sportu a poczuciem własnej skuteczności u osób niewidomych i słabowidzących uprawiających sport.
- 4) Istnieje związek pomiędzy typem motywacji do uprawiania sportu a postawą wobec sportu u osób niewidomych i słabowidzących uprawiających sport.
 - 4a) Osoby z wysokim wynikiem w skali Motywacji Wewnętrznej, Zintegrowanej lub Zidentyfikowanej wykazują bardziej pozytywne postawy wobec sportu niż osoby, u których wyniki w tych skalach są niskie.

- 5) Istnieje różnica w typie motywacji do uprawiania sportu u osób niewidomych i słabowidzących i u osób pełnosprawnych.
- 6) Istnieje różnica w zakresie zależności pomiędzy typem motywacji do uprawiania sportu a motywacją osiągnięć, poczuciem koherencji, poczuciem własnej skuteczności i postawą wobec sportu u osób niewidomych i słabowidzących a tymi samymi zależnościami u osób pełnosprawnych.
Uzasadnienie dla postawionych hipotez:

D. McClelland w swojej teorii motywacji osiągnięć dowodził, że zewnętrzne nagrody – o ile skutkiem ich działania są informacje istotne dla osoby pragnącej osiągać swoje własne standardy doskonałości – mogą wpływać na efektywność działania człowieka. Własne standardy działania i jakości są również ważne w perspektywie charakterystyki świadomości własnego działania i jego ukierunkowania (Beswick, 2005; 2007). W dotychczas zrealizowanych badaniach wykazano ponadto, że motywacja wewnętrzna sprzyja rozwojowi motywacji osiągnięć i dążeniu do sukcesu. I tak np. stwierdzono, że studenci motywowani wewnętrznie chętniej podejmują nowe i wymagające zadania oraz wykazują wysoki poziom osiągnięć akademickich (tamże).

W nawiązaniu do teorii motywacji A. Antonovsky (2005) wskazał, że jeden z trzech podstawowych składników Poczucia koherencji – Poczucie sensowności – zawiera w sobie element motywacyjno-emocjonalny.

Jak podaje A. Drzał (2008), istnieją cztery kategorie zalet sportu w kontekście funkcjonowania osób niepełnosprawnych. Oprócz rozwoju fizycznego, rehabilitacji społecznej oraz wychowania, sport zdecydowanie korzystnie wpływa na przełamywanie barier psychologicznych, może wzmacniać poczucie własnej wartości, pobudzać do podejmowania aktywności oraz oddziaływać na poziom zaradności i samodzielności w podejmowaniu ról społecznych. Podkreśla się także znaczenie składnika motywacyjnego w poczuciu własnej skuteczności, a wiele badań przeprowadzonych z użyciem tego parametru wskazuje na jego znaczącą rolę w utrzymywaniu wytrwałości w sporcie czy ćwiczeniach fizycznych związanych z odchudzaniem (Franken, 2005). W innych badaniach stwierdzono, że poczucie własnej skuteczności jest zmienną najlepiej wyjaśniającą intencję podejmowania aktywności fizycznej (Łuszczynska, 2004). Bolach, Bolach i Trzonkowski (2007) twierdzą, że dla osób niepełnosprawnych sport jest szansą realizacji i podejmowania aktywności, a to ma znaczenie dla poczucia własnej kompetencji.

W kontekście przedstawionej hipotezy 4 warto przytoczyć argumenty badawcze odwołujące się do rehabilitacyjnych właściwości sportu. W badaniach żołnierzy armii słoweńskiej, czyli osób zdrowych i pełnosprawnych, wykazano, że ich postawy i opinie wobec sportu są pozytywne. Sprawdzano również związek postaw wobec sportu z motywami podejmowania aktyw-

ności sportowej (badanie z wykorzystaniem *Participation Motivation Questionnaire* – PMQ). Autorzy wykazali, że istnieje istotna korelacja pomiędzy pozytywną postawą a motywem dobrej atmosfery w grupie oraz motywem wydajności. Badania przeprowadzone wśród 188 niepełnosprawnych studentów Akademii Podlaskiej w Siedlcach miały na celu określenie znaczenia aktywności ruchowej w tej grupie. 88 badanych osób uznało, że istnieją zajęcia ważniejsze od podejmowania aktywności ruchowej, natomiast 66 osób stwierdziło istotność aktywności ruchowej przez całe życie, 4 osoby określiły ją jako ważną, ale niekoniecznie przez całe życie, natomiast 30 osób stwierdziło, że jest niepotrzebna, ponieważ prowadzi do licznych kontuzji. W innym pytaniu pojawiła się kwestia doświadczeń związanych ze sportem i tu wszystkie osoby badane określiły te doświadczenia jako raczej pozytywnej lub bardzo pozytywne. Za najważniejszy element sportu uznano zdrowie, zaraz przed osiągnięciami sportowymi. I ostatecznie, 122 studentów niepełnosprawnych wyraziło opinię, że nie biorą pod uwagę możliwości rezygnacji z uprawiania sportu (Gutkowska-Wyrzykowska, 2008).

W 2006 r. F.M. Kozub badał motywację osób z niepełnosprawnością wzrokową w kontekście spędzania wolnego czasu (z uwzględnieniem aktywności fizycznej). W celu dokonania precyzyjnego pomiaru aspektów motywacji, zgodnych z koncepcją Ryana i Deciego, zastosował Free Time Motivation Scale (FTMS-A). C.E. Watts wraz z L. Caldwell (2006) zbadali grupę osób zdrowych tym samym kwestionariuszem. Wyniki dla obu grup uzyskane na skalach motywacji zewnętrznej (osoby niewidome $M=1,96$; osoby pełnosprawne $M=2,13$) oraz na skali demotywacji (osoby niewidome $M=2,22$; osoby pełnosprawne $M=2,01$) były bardzo zbliżone – zdecydowanie większa różnica pojawiła się w przypadku motywacji wewnętrznej (osoby niewidome $M=3,97$; osoby pełnosprawne $M=4,78$). Pojawienie się takiej rozbieżności w przypadku rodzaju motywacji, który jest niezwykle istotny i uznawany za jeden z najskuteczniejszych, może sygnalizować fakt istnienia różnic w zakresie typów motywacji między osobami z dysfunkcją wzroku a osobami pełnosprawnymi.

W celu weryfikacji przyjętych hipotez badawczych zastosowano następujące narzędzia psychologiczne: Skalę Motywacji w Sporcie SMS-6 (Mallet i in., 2007), dla motywacji osiągnięć – Skalę Motywacji Osiągnięć w Sporcie (Elbe, Wenhold, 2005), poczucie własnej skuteczności kontrolowano Skalą Uogólnioną Własnej Skuteczności (Juczyński, 2001), poczucie koherencji zmierzono Kwestionariuszem Orientacji Życiowej SOC-29 (Antonovsky, 2005), do wyznaczenia postawy wobec sportu użyto natomiast Skali Postaw wobec Sportu J. Korenjaka i M. Tuśaka (Tuśak i in., 2008).

Skala Motywacji w Sporcie (*Sport Motivation Scale* – SMS-6) została skonstruowana w 2006 r. w celu pomiaru motywów uczestniczenia w za-

jęciach sportowych i określenia, jaki typ motywacji – motywacja autonomiczna (wewnętrzna) czy kontrolowana (zewnętrzna) – jest dominujący. Kwestionariusz ten (Mallet i in., 2007) stanowi zrewidowaną wersję Skali Motywacji w Sporcie SMS-28 L.G. Pelletiera, M. Fortier, R.J. Vallerand, N.M. Brière, K.M. Tuson i M.R. Blaisa z 1995 r., wobec której zgłaszano zastrzeżenia, że nie mierzy najbardziej autonomicznej formy motywacji zewnętrznej – regulacji zintegrowanej. Krytyka ta wynikała z analizy podstawy teoretycznej skali, którą jest koncepcja autodeterminacji Ryana i Deciego.

Skalę tworzy lista 24 powodów, dla których uprawia się sport. Zadaniem badanego jest określić, na ile (w siedmiostopniowej skali) każdy z wymienionych elementów odnosi się do jednego z powodów, dla których on sam obecnie uprawia sport.

Na kwestionariusz składa się sześć podskal: Amotywacja/Brak Motywacji, Regulacja Zewnętrzna, Regulacja Introjekcyjna, Regulacja przez Identyfikację, Regulacja Zintegrowana, Motywacja Wewnętrzna

Rzetelność testu: średnia wartość współczynnika α Cronbacha dla wersji angielskojęzycznej wyniosła 0,77. Polska adaptacja została opracowana przez zespół psychologów Akademii Wychowania Fizycznego Krakowie (Blecharz i in., 2015).

Skala Motywacji Osiągnięć w Sporcie (*Achievement Motives Scale – Sport* – AMS-Sport) pochodzi z 2005 r. i jest przeznaczona do badania poziomu motywacji osiągnięć w sporcie (Elbe, Wenhold, 2005). Jej pierwowzorem była ogólna skala do mierzenia motywacji osiągnięć – *Achievement Motives Scale* R. Götttert i J. Kuhla z 1980 r.

Skala AMS-Sport ma dwie wersje, angielską i niemiecką. Tłumaczenie na język polski na potrzeby relacjonowanych badań odbyło się za zgodą autorek i zostało przeprowadzone na podstawie wersji angielskiej.

Kwestionariusz składa z 30 stwierdzeń, podzielonych na dwie części, odnoszących się do podejmowanej przez osobę badaną aktywności sportowej. Wynik podaje się na dwóch skalach: Nadziei na Sukces (*Hope for Success* – HS), do której zalicza się pozycje od 1 do 15, oraz Obawy przed Porażką (*Fear of Failure* – FF) – pozycje od 16 do 30.

Podaje się także wynik Ogólnego Motywu Osiągnięć (*Total Achievement Motive* – TAM), stanowiący sumę wyników z obu skal. Wskaźnik ten informuje o sile dokonań i osiągnięć. Jeżeli oba komponenty (HS i FF) są bardzo wysokie, oznacza to, że sportowe wyzwania mają dla danego sportowca znaczenie. Połączenie wysokiej wartości Nadziei na Sukces, Obawy przed Porażką oraz wysokiego poczucia kompetencji w wykonywanym zadaniu może skutkować nadzwyczajnymi osiągnięciami. Ostatnim elementem mierzonym za pomocą skali AMS-Sport jest tzw. Tendencja Motywu.

Rzetelność wewnętrzna: współczynnik α Cronbacha dla skali Nadziei na Sukces wynosi 0,92, natomiast dla skali Obawy przed Porażką przyjmuje wartość 0,93.

Trafność teoretyczna: przeprowadzono badanie trafności dla poszczególnych skal Kwestionariusza AMS-Sport ze *Sport Orientation Questionnaire* (SOQ) D. Gill i T. Deetera. Skala Nadziei na Sukces koreluje dodatnio z wszystkimi skalami SOQ: Konkurencyjnością (0,75), Orientacją na Cel (0,68) oraz z Orientacją na Zwycięstwo (0,53). Natomiast skala Obawy przed Porażką koreluje ujemnie ze skalą Orientacji na Cel (-0,26).

Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności (*Generalized Self-Efficacy Scale* – GSES) jest oparta za założeniach koncepcji oczekiwań i pojęcia własnej skuteczności, autorstwa A. Bandury z 1977 r. Skala odnosi się do oczekiwania skuteczności, rozumianej jako kontrola własnych działań w kontekście ogólnego zachowania jednostki w sytuacjach trudnych (Juczyński, 2001).

Skala składa się z 10 twierdzeń, które wyznaczają ogólny współczynnik poczucia własnej skuteczności. Badany określa, w jakim stopniu każde stwierdzenie odnosi się do niego na czterostopniowej skali. Rezultaty prezentuje się na skali stenowej, gdzie wyniki niskie obejmują 1–4, przeciętne 5–6, a wysokie 7–10 stenów.

Rzetelność testu: w polskiej wersji współczynnik α Cronbacha wynosi 0,85 przy standardowym błędzie pomiaru równym 0,24. Podobne wartości przyjmuje rzetelność w angielskiej wersji językowej.

Kwestionariusz Orientacji Życiowej (SOC-29) został opracowany na bazie koncepcji Poczucia koherencji A. Antonovsky'ego i stanowi powszechnie znane wśród psychologów narzędzie badawcze (Antonovsky, 2005). Narzędzie zawiera 29 pozycji, które składają się na trzy podskale odpowiadające wymiarom Poczucia koherencji zaproponowanym przez Antonovsky'ego w jego teorii: Poczuciu zrozumiałości (11 pozycji), Poczuciu zaradności (10 pozycji) oraz Poczuciu sensowności (8 pozycji).

Rzetelność testu: współczynnik α Cronbacha osiąga wysokie wartości od 0,84 do 0,93, natomiast wskaźniki zgodności wewnętrznej wynoszą kolejno: dla Poczucia koherencji 0,92, Poczucia zrozumiałości 0,78, Poczucia zaradności 0,72 oraz Poczucia sensowności 0,78 (Koniarek i in., 1993).

W przypadku Kwestionariusza SOC-29 nie ma ogólnych norm, a analizę przeprowadza się w oparciu o wyniki uzyskane przez innych autorów.

Skala Postaw wobec Sportu (Stališča do Športa – SS) J. Korenjaka i M. Tušaka została skonstruowana w 2006 r. na potrzeby badań wśród żołnierzy armii słoweńskiej, u których badano motywację do podejmowania aktywności sportowej oraz postawy wobec zdrowia i sportu. Autorzy są zainteresowani ogólną – pozytywną lub negatywną – postawą osoby badanej wobec sportu, która wpływa na ocenę jego znaczenia w życiu konkretnego człowieka.

Skala nie ma polskiej adaptacji, jej tłumaczenie z języka słoweńskiego zostało wykonane za zgodą autorów. Zaletą tej metody jest fakt, że Polska i Słowenia stanowią kraje podobne kulturowo.

Kwestionariusz składa się z 34 stwierdzeń odnoszących się do sportu. Osoba badana ocenia na pięciostopniowej skali, w jakim stopniu dane stwierdzenie zgadza się – lub nie – z jej ogólną opinią dotyczącą sportu. Wynik końcowy stanowi wartość średnią odpowiedzi.

Wynik średni uzyskany przez autorów w ich badaniach, na poziomie $MD=3,60$, określany jest jako wysoki i wskazujący na pozytywną postawę wobec sportu.

Rzetelność testu: w badaniach słoweńskich (Masten i in., 2010) współczynnik α Cronbacha wyniósł 0,92.

Charakterystyka grupy badanej

Grupę badaną ($n=25$; 5 kobiet i 20 mężczyzn) stanowiły osoby słabowidzące (15 osób) oraz niewidome (10 osób) z umiarkowanym (11 osób) lub znacznym (14 osób) stopniem niepełnosprawności, z których najmłodsza miała 24 lata, a najstarsza – 76 lat. Grupę kontrolną natomiast stanowili sportowcy pełnosprawni ($n=30$; 15 kobiet i 15 mężczyzn); najmłodsza osoba miała w chwili badania 18 lat, a najstarsza – 34 lata.

Osoby badane uprawiają następujące dyscypliny sportu: szachy, lekkoatletyka, pływanie, kajakarstwo, żeglarstwo, kolarstwo tandemowe, bieg maratoński, warcaby i brydż. Część badanych równocześnie uprawia kilka dyscyplin sportu.

Wśród osób badanych znalazło się 16 uczestników półfinałów Mistrzostw Polski w Szachach, członkowie klubów sportu i rekreacji z Krakowa i Bielska-Białej, dwie osoby uprawiające sport, ale obecnie niezrzeszone w żadnym klubie i jeden reprezentant Polski w pływaniu na Igrzyskach Paraolimpijskich w Londynie.

Wśród badanych z grupy sportowców pełnosprawnych były siatkarki pierwszoligowego zespołu z Krakowa oraz zawodnicy z krakowskich i katowickich klubów sportowych reprezentujący takie dyscypliny sportu jak: siatkówka, karate, piłka ręczna, piłka nożna, pływanie, lekkoatletyka, koszykówka. Podobnie jak w przypadku grupy sportowców niepełnosprawnych, były to osoby mające doświadczenia związane ze startami w zawodach sportowych.

Badanie miało charakter porównawczy. Grupę badaną stanowili sportowcy z dysfunkcją wzroku, natomiast grupę kontrolną – sportowcy pełnosprawni. Badanie dla wszystkich osób miało charakter dobrowolny i anonimowy oraz było audytoryjne. Najpierw badane osoby uzupełniały metryczkę z danymi o charakterze demograficznym, a następnie Skalę Motywacji w Sporcie (SMS-6), Skalę Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES), Kwestionariusz Motywacji Osiągnięć w Sporcie (AMS-Sport), Kwestionariusz Orientacji Życiowej

(SOC-29) oraz Skalę Postaw wobec Sportu (SS). Dla grupy osób niewidomych, za zgodą autorów, dokonano stosownych adaptacji w sformułowaniach kwestionariusza, które odnosiły się do rzeczywistości wizualnej. Badanie trwało w grupie osób z niepełnosprawnością narządu wzroku średnio ok. 50 min, w grupie osób pełnosprawnych natomiast ok. 30 min.

Metody analizy statystycznej wyników

Analiza statystyczna została przeprowadzona przy wykorzystaniu programów SPSS oraz Statistica. W pierwszej kolejności sprawdzono rozkłady dla poszczególnych zmiennych, które wykazały, że żadna ze zmiennych nie ma formy rozkładu normalnego. Następnie wykonano statystyki opisowe dla zmiennych nieparametrycznych z wyszczególnieniem na grupę osób pełnosprawnych oraz osób z niepełnosprawnością. Następnie metodą korelacji Spearmana została dokonana weryfikacja postawionych w pracy hipotez.

Przyjęto następujące charakterystyki zmiennych:

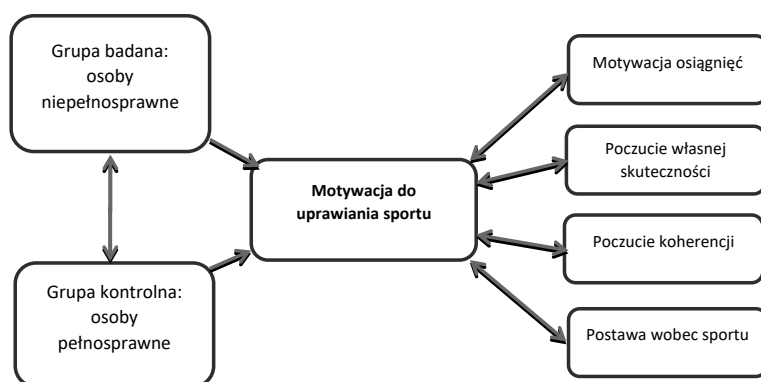
Zmienna zależna: Motywacja do uprawiania sportu, w ramach której można wyróżnić sześć głównych typów:

- 1) Demotywacja/Brak Motywacji (na skali oznaczona jako Amotywacja);
 - 2) Regulacja Zewnętrzna – umiejscowienie przyczynowości jest spostrzegane jako zewnętrzne, a działania wywoływane tym rodzajem motywacji mają na celu zaspokojenie zewnętrznych wymagań;
 - 3) Regulacja przez Introjekcję – jednostka odczuwa silną kontrolowalność swoich działań i czuje równocześnie, że wykonuje je pod presją uniknięcia poczucia winy czy też wzmocnienia własnego ego albo poczucia dumy;
 - 4) Regulacja przez Identyfikację – osoba podejmuje działania, których osobiste znaczenie rozumie i tym samym akceptuje płynącą z nich regulację jako swoją własną;
 - 5) Regulacja Zintegrowana – jednostka w pełni zasymilowała regulację płynącą z zewnątrz;
 - 6) Motywacja Wewnętrzna – najbardziej autonomiczna forma regulacji; motywacja do działania wpływa z motywów wewnętrznych jednostki.
- Zmienne niezależne:

- 1) Sprawność osoby badanej w zakresie narządu wzroku;
- 2) Motywacja osiągnięć – tendencja do osiągania i przekraczania standardów doskonałości, związana z odczuwaniem pozytywnych emocji w sytuacjach zadaniowych, spostrzeganych jako wyzwanie. W jej ramach wyróżnia się dwie przeciwległe tendencje:
 - Nadzieja na Sukces,
 - Obawa przed Porażką;
- 3) Poczucie własnej skuteczności – optymistyczne przekonania jednostki o jej możliwościach działania zgodnie z przyjętym celem, niezależnie od przeszkód pojawiających się na drodze do realizacji tego celu;

- 4) Poczucie koherencji – konstrukt, na który składają się trzy podstawowe elementy; jest definiowany jako ogólna orientacja człowieka, wyrażająca stopień, w jakim człowiek ten ma dojmujące, trwałe, choć dynamiczne poczucie pewności, że:
- bodźce napływające w ciągu życia ze środowiska wewnętrznego i zewnętrznego mają charakter ustrukturuwany, przewidywalny i wyłumaczalny – Poczucie zrozumiałości;
 - dostępne są zasoby, które pozwolą mu sprostać wymaganiom stawianym przez te bodźce – Poczucie zaradności;
 - wymagania te są dla niego wyzwaniem wartym wysiłku i zaangażowania – Poczucie sensowności.
- 5) Postawa wobec sportu – zmienna mierzona za pomocą skali, która ma na celu określenie stanowiska osoby badanej wobec sportu i aktywności fizycznej.

Ustalono również model graficzny badań przedstawiony na rysunku 1.

Rysunek 1. Model graficzny badań. Próba przedstawienia hipotetycznych powiązań pomiędzy zmiennymi

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki

W celu weryfikacji hipotez statystycznych i znalezienia ewentualnych zależności między zmiennymi zastosowano współczynnik korelacji Spearmana. Wybór tej metody, która należy do grupy testów nieparametrycznych, był podyktowany rozkładem zmiennych, który odbiegał od rozkładu normalnego.

Przeanalizowano wyniki uzyskane przez osoby niewidome oraz rezultaty badania w porównawczej grupie osób pełnosprawnych.

W przypadku skali SMS-6, wśród objętych badaniem osób niewidomych i słabowidzących najwyższa średnia została osiągnięta w przypadku podska-

li dla Motywacji Wewnętrznej (MW) i wyniosła $M=24,24$. Biorąc pod uwagę najwyższy możliwy wynik w danej podskali, czyli 28, uzyskany wynik uznać należy za bardzo wysoki. Niewiele niższa średnia występuje w przypadku podskali Integracja: $M=23,76$. Następny w kolejności wynik – $M=21,8$ – odnosi się do podskali Regulacja przez Identyfikację. Dla podskali Introjekcja średnia wyniosła $M=18,44$; dla pozostałych dwóch podskal – Regulacji Zewnętrznej oraz Amotywacji – odpowiednio $M=16,20$ i $M=9,72$. Wynika z tego, że badani najczęściej podejmują aktywność sportową ze względu na motywy autonomiczne, czyli wynikające z ich własnych potrzeb.

Osoby pełnosprawne osiągnęły niższe niż osoby z niepełnosprawnością narządu wzroku średnie skalach: Amotywacji $M=7,23$, Regulacji Zewnętrznej $M=13,27$, Identyfikacji $M=21,30$, Integracji $M=23,20$ oraz Motywacji Wewnętrznej $M=23,03$. Wynik wyższy uzyskały w zakresie średniej dla podskali Introjekcja $M=21,87$. Różnice te są jednak niewielkie i pod tym względem można te dwie grupy uznać za zbliżone.

Wielu badaczy stosuje wersję skali autorstwa Pelletiera, Fortier, Valleur, Brière, Tuson i Blaisa (SMS-28 nie ma podskali Integracja oraz dzieli Motywację Wewnętrzną na trzy podskale), jednak podobieństwo tych skal pozwala na porównywanie wyników osiąganych w obydwu wersjach. Brak Motywacji w obu grupach badanych jest zbliżony do wyników angielskich sportowców $M=7,46$ (Bhatnagar i Karageorghis, 2008), jednak rezultat badania jest zdecydowanie wyższy niż u pacjentów z chorobami serca, którzy uczestniczyli w różnych formach rehabilitacji – średnia dla tej grupy mieści się w przedziale od 1,47 do 2 (Papageorgiou i in., 2007). W przypadku Regulacji Zewnętrznej pojawia się podobna sytuacja: angielscy sportowcy uzyskali $M=15,35$, jednak osoby z chorobami serca osiągnęły już zdecydowanie niższe wyniki na tej podskali $M=<2,69; 3,79>$. W przypadku pozostałych podskal w grupie niepełnosprawnych następuje niewielka tendencja wzrostowa w stosunku do skali Amotywacji i Regulacji Zewnętrznej – najwyższy wynik $M=4,5$ pojawia się na skali Introjekcja. W porównaniu z grupą zarówno osób niewidomych i słabowidzących, jak i pełnosprawnych polskich sportowców widać znaczącą różnicę w osiąganych wynikach na skalach bliższych Motywacji Autonomicznej. Należy podkreślić fakt, że w grupie osób niewidomych i słabowidzących znajdowały się osoby w wieku odpowiadającym badanym w grupie z chorobami serca. Porównując dalej wyniki grup badanych z wynikami angielskich sportowców, można zauważyć, że rozbieżności pojawiają się w przypadku podskal: Introjekcja $M=15,90$ i Identyfikacja $M=15,98$, natomiast wyniki na podskalach Motywacji Wewnętrznej, choć nieco niższe, są zbliżone do uzyskanych w badaniach własnych $M=<19,88;21,50>$.

Maksymalny możliwy do uzyskania wynik, zarówno w skali Nadziei na Sukces (HS), jak i Obawy przed Porażką (FF), to 45. W badanej grupie średnia dla

HS wyniosła $M=36,68$, natomiast dla skali FF – $M=13,24$, przy czym maksymalny wynik osiągnięty na tej skali był wysoki i wyniósł 32 punkty. Wartość średnia dla Ogólnego Motywu Osiągnięć (TAM) wyniosła $M=49,92$, a dla Współczynnika „Czystej nadziei” (NT) – $M=23,44$. Wszystkie powyższe wartości średnie mieszczą się odpowiednio dla swoich skal w przedziałach wyników średnich. Duże zróżnicowanie grupy, objawiające się wysokimi wartościami odchylenia standardowego, można zauważyć w przypadku skali FF $SD=8,01$, czynnika NT $SD=10,27$; stosunkowo najmniej zróżnicowana grupa ta jest pod względem skali Nadziei na Sukces $SD=5,57$. Podsumowując tę statystykę – osoby niewidome i słabowidzące charakteryzują się średnim poziomem motywacji osiągnięć, przy czym czynnik ten znajduje się u nich w górnych granicach wyników średnich.

W grupie kontrolnej średnia dla skali HS wyniosła $M=34,70$, dla skali FF $M=12,80$. Wartości średnie dla współczynników TAM i NT wynoszą odpowiednio $M=47,50$ oraz $M=21,90$. Podobnie jak w przypadku badanej grupy osób niepełnosprawnych, wartości te mieszczą się w przedziałach dla wyników średnich. W skali FF odchylenie standardowe $SD=7,87$ i przy czynniku NT $SD=14,56$ stanowi ponad 50% średniej, co świadczy o znacznym zróżnicowaniu grupy w ramach tego czynnika. Znaczące odchylenia, choć już nie tak duże, występują także w skali HS $SD=8,11$, w przeciwieństwie do grupy osób niepełnosprawnych. Motywacja osiągnięć w grupie kontrolnej jest na średnim poziomie, choć – podobnie jak w grupie badanej – średnia znajduje się bliższej górnej granicy przedziału. Sytuacja taka może wynikać z dość dużej różnicy między wynikiem maksymalnym dla skali HS: 44, a wynikiem maksymalnym dla przeciwległej skali FF: 32.

W badaniach prowadzonych w grupie niemieckich sportowców na skali HS uzyskano średnią nieco niższą od średniej w grupie osób niepełnosprawnych i praktycznie identyczną jak w grupie osób pełnosprawnych $M=34,31$ (Elbe, Wenhold, 2005), średnie w obu grupach były nieznacznie wyższe na skali FF niż w grupie niemieckiej $M=11,15$. Przy Ogólnym Motywie Osiągnięć ponownie najwyższa średnia wystąpiła w grupie osób z dysfunkcją narządu wzroku, druga w grupie kontrolnej; najniższy wynik, choć tylko nieznacznie, uzyskano w grupie niemieckiej $M=45,48$. Ostatecznie dla skali NT najniższa średnia występuje w przypadku grupy pełnosprawnych sportowców polskich, natomiast wartości średnie grupy niepełnosprawnych wzrokowo i grupy niemieckiej $M=23,23$ są praktycznie identyczne.

Najwyższe wyniki średnie badani uzyskali w wymiarach Poczucia zrozumiałości $M=49,88$ oraz Poczucia zaradności $M=49,20$, niewiele niższy wynik średni pojawia się przy Poczuciu sensowności $M=42,32$. Średnia dla Poczucia koherencji wynosi $M=141,40$. Odchylenia standardowe wskazują na stabilność grupy.

W porównaniu do osób słabosłyszących (Kurowska, Wieczór-Klein, 2011) i rodziców dzieci z autyzmem, osoby niewidome i słabowidzące uprawiające sport osiągnęły nieco wyższy wynik średni, zarówno w ogólnym Poczuciu koherencji (słabosłyszący $M=132,09$; matki $M=129,30$; ojcowie $M=135,00$), jak i na wszystkich jego wymiarach. Stwierdzone różnice są stosunkowo niewielkie. W ramach tych samych badań nad rodzicami dzieci autystycznych przebadano grupę kontrolną rodziców dzieci zdrowych i ta grupa uzyskała zdecydowanie wyższe wyniki niż wszystkie wymienione wyżej grupy. Wynik średni dla Poczucia koherencji u matek dzieci rozwijających się prawidłowo wyniósł $M=146,30$, natomiast dla ojców $M=145,20$. Wyniki te są najbardziej zbliżone do tych osiąganych przez osoby niewidome i słabowidzące. Mimo to można przypuszczać, że doświadczenie niepełnosprawności narządu wzroku wpływa na poczucie koherencji.

W grupie kontrolnej wyniki średnie we wszystkich wymiarach, oprócz Poczucia sensowności $M=44,13$, są minimalnie niższe niż te uzyskane w grupie osób niewidomych i słabowidzących. Wartość średniej dla Poczucia koherencji wyniosła $M=138,46$, dla Poczucia Zrozumiałości $M=45,70$ oraz dla Poczucia zaradności $M=48,63$. Rozkład odchyłeń standardowych świadczy o stabilności wyników w grupie kontrolnej.

Średni wynik badania Skalą uogólnionej własnej skuteczności dla grupy osób z dysfunkcją narządu wzroku wynosi $M=33,16$ i zawiera się w przedziale wyników wysokich. W grupie tej potwierdzono brak dużych rozbieżności w zakresie wyników, na co wskazuje wartość odchylenia standardowego $SD=3,99$.

W grupie kontrolnej średnia $M=32,80$ usytuowana jest w przedziale wyników wysokich. Grupa osób pełnosprawnych, podobnie jak w grupa badana, cechuje się stabilnością i stosunkowo równomiernym rozłożeniem wyników $SD=3,93$ (nie przekracza 20% wartości średniej).

W badaniach grupy studentek nad predyktorami zachowań zdrowotnych (Łukasik, 2003) uzyskano wynik średni $M=22,66$. Średnia ta mieści się w zakresie wyników niskich. Widać zatem zdecydowaną różnicę w porównaniu zarówno z grupą badaną, jak i z grupą kontrolną. Wyższe wyniki średnie zostały uzyskane w grupie studentów I i V roku (Tomczak, 2009). Średnia studentów I roku wyniosła $M=29,79$, a studentów V roku – $M=30,25$.

Maksymalny możliwy do uzyskania wynik na Skali Postaw wobec Sportu wynosi 5. W grupie sportowców z niepełnosprawnością narządu wzroku maksymalny osiągnięty wynik równał się 4,74, a minimalny – 3,59. Średnia wyniosła $M=4,25$, co oznacza, że uzyskany rezultat należy uznać za wynik z grupy bardzo wysokich. Niskie odchylenie standardowe wskazuje na wysoką stabilność wyników grupy badanej.

Obie grupy – badana i kontrolna – charakteryzują się zdecydowanie wyższymi wartościami średnimi niż diagnozowana wykorzystaną skalą grupa słoweńskich żołnierzy $M=3,60$ (Masten i in., 2010).

Weryfikacja przyjętych hipotez badawczych

W tabeli 1 przedstawiono związki między typami motywacji do uprawiania sportu, mierzonymi za pomocą skali SMS-6, a wymiarami motywacji osiągnięć, które są mierzone kwestionariuszem AMS-Sport. Analiza ta ma na celu zweryfikowanie pierwszej postawionej w artykule hipotezy badawczej.

Tabela 1. Współczynniki korelacji Spearmana między sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a czterema wskaźnikami Motywacji osiągnięć w grupie osób z niepełnosprawnością wzrokową ($n=25$)

<i>rho</i> Spearmana			Nadzieja na Sukces (HS)			Obawa przed Porażką (FF)			Ogólny Motyw Osiągnięć (TAM)			Tendencja Motywu (NT)		
			<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>w</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>w</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>w</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>w</i>
			36,68	5,57	31,06	13,24	8,01	64,19	49,92	9,22	84,99	23,44	10,27	105,51
Amotywacja (Amot)	<i>M</i> 9,72	Współczynnik korelacji	-0,042		0,369		0,158		-0,323					
	<i>SD</i> 4,92	Istotność (dwustronna)	0,841	0,070	0,449	0,115								
	<i>w</i> 24,21													
Regulacja Zewnętrzna (RZ)	<i>M</i> 16,20	Współczynnik korelacji	-0,061		0,501*		0,202		-0,462*					
	<i>SD</i> 6,36	Istotność (dwustronna)	0,771	0,011	0,334	0,020								
	<i>w</i> 40,417													
Regulacja przez Introjekcję (Intro)	<i>M</i> 18,44	Współczynnik korelacji	0,114		0,213		0,160		-0,148					
	<i>SD</i> 4,24	Istotność (dwustronna)	0,589	0,306	0,446	0,481								
	<i>w</i> 18,01													
Regulacja przez Identyfikację (Ident)	<i>M</i> 21,80	Współczynnik korelacji	0,318		0,304		0,407*		-0,117					
	<i>SD</i> 3,72	Istotność (dwustronna)	0,122	0,140	0,043	0,578								
	<i>w</i> 13,83													
Regulacja przez Integrację (Integr)	<i>M</i> 23,76	Współczynnik korelacji	0,227		0,288		0,454*		-0,146					
	<i>SD</i> 3,06	Istotność (dwustronna)	0,275	0,163	0,023	0,487								
	<i>w</i> 9,36													
Motywacja Wewnętrzna (Wewn)	<i>M</i> 24,24	Współczynnik korelacji	0,416*		-0,067		0,247		0,190					
	<i>SD</i> 3,55	Istotność (dwustronna)	0,039	0,749	0,233	0,362								
	<i>w</i> 12,61													

* Korelacja jest istotna na poziomie $p < 0,05$; *M* – średnia; *SD* – odchylenie standardowe; *w* – wariancja

Źródło: opracowanie własne

Istotnie statystycznie korelacje ($p < 0,05$) potwierdzono tylko dla czterech typów motywacji do uprawiania sportu: Regulacji Zewnętrznej, Identyfikacji, Integracji oraz Motywacji Wewnętrznej. Istnieje silny związek między uprawianiem sportu pod wpływem motywów płynących z zewnątrz i Obawą przed Porażką ($p = 0,01$, $r_s = 0,5$). Zależność ta ma charakter dodatni – im bardziej zewnątrzsterowne są motywy danej osoby, tym większy wykazuje ona strach przed niepowodzeniem. Ten sam rodzaj motywacji koreluje równocześnie ujemnie z Tendencją Motywu dla motywacji osiągnięć ($p = 0,02$, $r_s = -0,462$). Wynika z tego, że skłonność do podejmowania nowych wyzwań oraz dążenie do sukcesu sportowego mogą nie pojawić się lub być bardzo słabe u tych osób, u których motywacja wynika z działania czynników zewnętrznych. Potwierdzeniem powyższej zależności jest kolejny wykazany związek – pomiędzy Motywacją Wewnętrzną a Nadzieją na Sukces ($p = 0,04$, $r_s = 0,416$). Korelacja jest umiarkowana i ma kierunek dodatni, czyli im wyższy jest udział motywacji wewnętrznej w podejmowaniu działalności sportowej, tym silniejsze są dążenia konkretnej osoby do osiągnięcia sukcesów w uprawianej dyscyplinie.

Zachodzi dość silna dodatnia zależność pomiędzy Ogólnym Motywem Osiągnięć a motywem podejmowania aktywności sportowej, wynikającymi z Integracji ($p = 0,02$, $r_s = 0,454$), oraz umiarkowana korelacja z motywem Identyfikacji ($p = 0,43$, $r_s = 0,407$). Oba te motywy zawierają się w grupie motywów autonomicznych i są bardzo zbliżone do motywacji wewnętrznej, choć ich źródło ma charakter zewnętrzny. Oznacza to, że im większą wagę dany zawodnik przywiązuje do swoich osiągnięć w sporcie i im silniej się w tę aktywność angażuje, tym bardziej kierują nim motywy pochodzące z wewnątrz lub te mające silny związek z wartościami i przekonaniami jednostki.

Można zatem uznać, że hipoteza 1a została częściowo potwierdzona. Wykazano, że osoby z silną motywacją wewnętrzną charakteryzują się wyższym współczynnikiem Nadziei na Sukces. Istnienie takiej zależności nie zostało potwierdzone w przypadku regulacji przez integrację i identyfikację. Uzyskany w badaniu wynik dla przeciwstawnych podskal – Regulacji Zewnętrznej i Obawy przed Porażką – pomiędzy którymi istnieje silna dodatnia zależność, również może stanowić potwierdzenie dla wysuniętej hipotezy. Wielu badaczy (Ryan, Deci, 2000; Weinberg, Gould, 2014) podaje, że nagroda zewnętrzna, a tym samym motywacja zewnętrzna, szeroko rozumiana, może mieć pozytywny wpływ na motywację wewnętrzną, jeżeli przyczynowość ludzkiego zachowania w nagradzanej sytuacji wynika z wewnątrzsterowności. Badania relacjonowane w niniejszym rozdziale stanowią potwierdzenie przyjętej tezy poprzez osiągniętą zależność Regulacji przez Integrację i Regulacji przez Identyfikację z Ogólnym Motywem Osiągnięć. Są to formy motywacji zewnętrznej, które zostały włączone do systemu wartości i stan-

dardów jednostki. Mogą dla osób z badanej grupy wyrażać się w formie różnorodnej gratyfikacji z zewnątrz. Jednak sportowcy mają poczucie kontroli nad tymi nagrodami (lub przynajmniej osobistego z nimi związku), które w ogólnym rozrachunku wzmacnia motywację i skłania osoby badane do większego zaangażowania w osiąganie sukcesów. W przeprowadzonych w Polsce badaniach nad motywacją osób niepełnosprawnych do uprawiania sportu okazało się, że 26,9% kobiet i aż 55,9% mężczyzn wybrało dążenie do sukcesu jako czynnik motywujący do podejmowania aktywności sportowej (Bolach i in., 2007). Wykazanie w badaniach własnych istnienia zależności między motywacją do uprawiania sportu a motywacją osiągnięć, stanowi potwierdzenie wyników otrzymanych przez inny zespół badawczy (tamże).

Kolejna przeprowadzona analiza korelacji z wykorzystaniem współczynnika Spearmana ma na celu wykazanie ewentualnych związków pomiędzy typami motywacji do uprawiania sportu a ogólną wartością Poczucia koherencji i jego trzema wymiarami: Poczuciem zaradności, Poczuciem sensowności i Poczuciem zrozumiałości.

W tabeli 2 przedstawiono współczynniki korelacji Spearmana między sześcioma typami motywacji do uprawiania sportu a Poczuciem koherencji i jego trzema wymiarami w badanej grupie osób z niepełnosprawnością wzrokową.

Druąga postawiona hipoteza zakłada, że istnieje związek pomiędzy typem lub typami motywacji, którymi kieruje się osoba uprawiająca sport, a poziomem jej Poczucia koherencji. Potwierdzeniem tej hipotezy są zależności wykazane w toku analizy statystycznej. Pierwsza z tych zależności występuje pomiędzy Poczuciem zaradności a brakiem motywacji. Korelacja między tymi dwoma składnikami jest silna i ma kierunek ujemny ($p=0,001$, $r_s=-0,609$). Poczucie zaradności wyraża się w przekonaniu o możliwości poradzenia sobie z trudnościami w obliczu różnych wydarzeń i sytuacji. Im wyższy wynik w tym wymiarze osiąga osoba, tym mniejsze jest prawdopodobieństwo, że podejmując aktywność np. sportową, będzie się ona charakteryzowała brakiem motywacji do działania i brakiem zaangażowania. Najszerzy zakres związku z Poczuciem koherencji i jego wymiarami ma Motywacja Wewnętrzna. Brak zależności z tym typem motywacji występuje jedynie w przypadku Poczucia zrozumiałości. W pozostałych przypadkach istnieje dodatnia korelacja: wysoka z Poczuciem sensowności ($p=0,002$, $r_s=0,595$) i z Poczuciem zaradności ($p=0,012$, $r_s=0,496$) oraz korelacja umiarkowana z ogólnym Poczuciem koherencji ($p=0,047$, $r_s=0,401$). Wyniki świadczą o tym, że osoby umotywowane wewnętrznie do uprawiania sportu charakteryzują się wyższym Poczuciem koherencji, Poczuciem sensowności i zaradności. Potwierdzenie tej zależności dla ostatniego wymienionego wymiaru znajduje się także w pierwszej opisanej korelacji, ponieważ Brak Mo-

tywacji stanowi przeciwległy biegun dla Motywacji Wewnętrznej. Najwyższy współczynnik korelacji dla Poczucia sensowności może wynikać z faktu, że ten wymiar ma – według autora tego pojęcia – charakter emocjonalno-motywacyjny. Poza tym Poczucie koherencji stanowi cechę osobowościową (Antonovsky, 2005) i przyjmując wysokie wartości, może pozytywnie oddziaływać na inne elementy związane z aspektami intrapsychicznymi konkretnej osoby, także na jej motywację do uprawiania sportu – szczególnie na jej najbardziej autonomiczną i niezależną od czynników zewnętrznych formę, czyli motywację wewnętrzną.

Trzecia hipoteza badawcza zakłada, że istnieje zależność między dominującym typem motywacji do uprawiania sportu a poczuciem własnej skuteczności. W celu zweryfikowania tej hipotezy również przeprowadzono analizę z wykorzystaniem korelacji Spearmana.

Tabela 2. Współczynniki korelacji Spearmana między sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a Poczuciem koherencji i jego trzema wymiarami w grupie osób z niepełnosprawnością wzrokową ($n=25$)

Amotywacja (Amot)	<i>M</i>	9,72	Współczynnik korelacji	-0,090	-0,208	-0,609*	-0,387
	<i>SD</i>	4,92	Istotność	0,670	0,318	0,001	0,056
	<i>w</i>	24,21	dwustronna				
Regulacja Zewnętrzna (RZ)	<i>M</i>	16,20	Współczynnik korelacji	0,065	0,238	0,186	0,209
	<i>SD</i>	6,36	Istotność	0,759	0,253	0,375	0,317
	<i>w</i>	40,417	dwustronna				
Regulacja przez Introjekcję (Intro)	<i>M</i>	18,44	Współczynnik korelacji	0,150	0,288	0,175	0,267
	<i>SD</i>	4,24	Istotność	0,474	0,162	0,404	0,197
	<i>w</i>	18,01	dwustronna				
Regulacja przez Identyfikację (Ident)	<i>M</i>	21,80	Współczynnik korelacji	0,240	0,329	0,113	0,281
	<i>SD</i>	3,72	Istotność	0,248	0,108	0,590	0,174
	<i>w</i>	13,83	dwustronna				
Regulacja przez Integrację (Integr)	<i>M</i>	23,76	Współczynnik korelacji	-0,007	0,216	0,127	0,116
	<i>SD</i>	3,06	Istotność	0,975	0,301	0,546	0,581
	<i>w</i>	9,36	dwustronna				
Motywacja Wewnętrzna (Wewn)	<i>M</i>	24,24	Współczynnik korelacji	0,031	0,595*	0,496*	0,401*
	<i>SD</i>	3,55	Istotność	0,883	0,002	0,012	0,047
	<i>w</i>	12,61	dwustronna				

* Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,05$.

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 3 przedstawiono współczynniki korelacji Spearmana pomiędzy sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a poczuciem własnej skuteczności.

Tabela 3. Współczynniki korelacji Spearmana pomiędzy sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a poczuciem własnej skuteczności w grupie osób z niepełnosprawnością narządu wzroku

<i>rho</i> Spearmana		Amotywacja (Amot)	Regulacja Zewnętrzna (RZ)	Regulacja przez Introjekcję (Intro)	Regulacja przez Identyfikację (Ident)	Regulacja przez Integrację (Integr)	Motywacja Wewnętrzna (Wewn)
	<i>M</i>	33,16					
Uogólnione poczucie własnej skuteczności	<i>SD</i>	3,99					
	<i>rho</i>		0,026	0,081	0,121	0,408*	-0,007
	<i>w</i>	2,627					
	Istotność (dwust.)		0,900	0,702	0,565	0,043	0,974
						0,974	0,199

* Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,05$.

Źródło: opracowanie własne.

Analiza weryfikująca trzecią hipotezę dotyczyła ewentualnych zależności pomiędzy rodzajem motywacji do uprawiania sportu a ogólną postawą wobec sportu w grupie osób słabowidzących i niewidomych. Wykazano, że istnieje umiarkowana dodatnia korelacja pomiędzy poczuciem własnej skuteczności a motywacją opartą na Identyfikacji. Odmienne wyniki uzyskali Ryan i Connell (za: Ryan i Deci, 2000). Według tych badaczy poczucie kompetencji oraz zainteresowanie i zadowolenie korelują pozytywnie z motywacją wewnętrzną. W innych badaniach wykazano, że im bardziej autonomiczna jest forma motywacji zewnętrznej, tym większym zaangażowaniem charakteryzuje się konkretna osoba (Connell i Wellborn, 1990) oraz rzadziej porzucane są podjęte przez nią działania (Vallerand, Bissonnette, 1992). Wymienione cechy silnie wiążą się z poczuciem własnej skuteczności, które wyraża m.in. poziom wytrwałości w działaniu. Biorąc jednak pod uwagę uzyskane wyniki, należy uznać, że hipoteza została potwierdzona jedynie w niewielkim stopniu.

W tabeli 4 przedstawiono współczynniki korelacji Spearmana pomiędzy sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a Postawą wobec sportu (weryfikacja hipotezy czwartej).

Tabela 4. Współczynniki korelacji Spearmana pomiędzy sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a Postawą wobec sportu ($M=4,25$; $SD=0,32$; $w=0,103$) w grupie osób z niepełnosprawnością narządu wzroku

<i>rho</i> Spearmana		Amotywacja (Amot)	Regulacja Zewnętrzna (RZ)	Regulacja przez Introjekcję (Intro)	Regulacja przez Identyfikację (Ident)	Regulacja przez Integrację (Integr)	Motywacja Wewnętrzna (Wewn)
Postawa wobec sportu	Współczynnik korelacji	-0,256	0,222	-0,149	0,142	0,246	0,211
	Istotność (dwustronna)	0,216	0,287	0,476	0,497	0,235	0,312

* Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,05$.

Źródło: opracowanie własne.

Nie wykazano żadnej istotnej statystycznie zależności pomiędzy którymkolwiek rodzajem motywacji do uprawiania sportu a prezentowaną przez osoby z grupy badanej postawą wobec sportu. Hipoteza czwarta o istnieniu zależności między tymi zmiennymi nie została zatem potwierdzona.

Piąta i szósta hipoteza zakładają, że między badanymi grupami sportowców: z niepełnosprawnością narządu wzroku oraz pełnosprawnymi, istnieją różnice w zakresie wszystkich zależności, które zostały już wcześniej szczegółowo przedstawione. Interesujące dla autorów rozdziału są związki sześciu typów motywacji do uprawiania sportu z: Motywacją osiągnięć, Poczuciem koherencji, Poczuciem własnej skuteczności oraz Postawą wobec sportu. Jako pierwsze zostaną omówione różnice między zależnościami w obu grupach dla zmiennej zależnej, jaką jest Motywacja do uprawiania sportu, oraz zmiennej niezależnej, czyli Motywacji osiągnięć. W celu wyraźnego ukazania relacji między grupami zestawiono otrzymane korelacje w tabeli 5.

Jak pokazuje tabela 5 oraz jak zostało to już wcześniej wykazane, dla każdej z grup istnieją korelacje między wybranymi typami Motywacji do uprawiania sportu a Motywacją osiągnięć i jej elementami składowymi. Jednak korelacje te różnią się od siebie w zależności od analizowanej grupy, co stanowi potwierdzenie pierwszej części hipotezy 5. Najistotniejsze różnice pojawiają się w przypadku Regulacji Zewnętrznej i Motywacji Wewnętrznej. Pierwszy wymieniony rodzaj koreluje w grupie badanej z Obawą przed Porażką i z Tendencją Motywu, podczas gdy w grupie kontrolnej brak jakichkolwiek korelacji dla tego rodzaju motywacji ze składowymi Motywacją osiągnięć. Można zatem przypuszczać, że wśród sportowców z dysfunkcją narządu wzroku dużo większe znaczenie w porównaniu do grupy sportowców pełnosprawnych ma zarówno ten typ motywacji, jak i obawa przed poniesieniem porażki. W grupie sportowców pełnosprawnych Obawa przed Porażką nie ma istotnego związku z żadnym typem motywacji. Z drugiej

strony, istotna różnica międzygrupowa pojawia się w przypadku Motywacji Wewnętrznej. Silna zależność występuje między tym typem motywacji a wymiarem Nadziei na Sukces. Co więcej, dążenie do sukcesu koreluje także dodatnio z Integracją i Identyfikacją, szczególnie w sytuacji gdy w grupie badanej nie ma związków między Nadzieją na Sukces a którymkolwiek rodzajem motywacji sportowej. Jak pisze Z. Czajkowski (2001), za Atkinsonem i McClellandem, oba czynniki Motywacji osiągnięć, czyli HS i FF, rozwijają się w okresie dzieciństwa na bazie doświadczeń i przeżyć. Stanowią także komponent osobowościowy, przez co bardzo trudno ulegają wszelkim zmianom. Można zatem przypuszczać, że doświadczenie niepełnosprawności może odegrać znaczącą rolę w kształtowaniu się tendencji dominującej – czy to Nadziei na Sukces, czy Obawy przed Porażką.

Tabela 5. Porównanie współczynników korelacji Spearmana między sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a Motywacją osiągnięć dla grupy badanej – A ($n=25$) i grupy kontrolnej – B ($n=30$)

<i>rho</i> Spearmana		Nadzieja na Sukces (HS)		Obawa przed Porażką (FF)		Ogólny Motyw Osiągnięć (TAM)		Tendencja Motywu (NT)	
		A	B	A	B	A	B	A	B
SMS Amot	Współczynnik korelacji	-0,042	-0,359	0,369	0,295	0,158	0,189	-0,323	-0,427*
	Istotność (dwustronna)	0,841	0,051	0,070	0,113	0,449	0,317	0,115	0,019
SMS RZ	Współczynnik korelacji	-0,061	-0,007	0,501*	0,203	0,202	0,230	-0,462*	-0,139
	Istotność (dwustronna)	0,771	0,972	0,011	0,282	0,334	0,221	0,020	0,464
SMS Intro	Współczynnik korelacji	0,114	0,228	0,213	0,002	0,160	0,181	-0,148	0,097
	Istotność (dwustronna)	0,589	0,226	0,306	0,991	0,446	0,340	0,481	0,609
SMS Ident	Współczynnik korelacji	0,318	0,407*	0,304	-0,289	0,407*	0,161	-0,117	0,367*
	Istotność (dwustronna)	0,122	0,026	0,140	0,122	0,043	0,395	0,578	0,046
SMS Integr	Współczynnik korelacji	0,227	0,592**	0,288	-0,317	0,454*	0,244	-0,146	0,510**
	Istotność (dwustronna)	0,275	0,001	0,163	0,087	0,023	0,195	0,487	0,004
SMS Wewn	Współczynnik korelacji	0,416	0,603**	-0,067	-0,200	0,247	0,456*	0,190	0,392*
	Istotność (dwustronna)	0,039	0,000	0,749	0,289	0,233	0,011	0,362	0,032

* Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,05$.

** Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,01$.

Źródło: opracowanie własne.

Kolejne różnice dotyczą korelacji typów motywacji z Tendencją Motywu, czyli wymiarem określającym kierunek dążeń: nastawienie na sukces bądź unikanie porażki. Osoby z niepełnosprawnością narządu wzroku, w których

aktywności sportowej duże znaczenie odgrywa Regulacja Zewnętrzna, będą częściej wykazywały tendencję negatywną. Podobna zależność pojawia się w grupie kontrolnej, ale dla skali Amotywacji. Tendencja pozytywna w tej grupie będzie zarysowywała się częściej u osób, u których dominuje Identyfikacja, Integracja lub Motywacja Wewnętrzna. Taka zależność nie pojawia się wśród sportowców niepełnosprawnych. Motywacje autonomiczne nie mają wpływu na tendencję motywacji osiągnięć jednostki.

Najmniej wyraźne zróżnicowanie między grupami pojawia się w przypadku związków z Ogólnym Motywem Osiągnięć. W grupie badanej pojawia się związek tego czynnika z Regulacją przez Identyfikację i Integrację, natomiast w grupie kontrolnej związek występuje w zestawieniu z Motywacją Wewnętrzną. Wszystkie korelacje ukształtowane są na bardzo zbliżonym poziomie ($p < 0,05$, $r_s = 4,07$; $r_s = 4,54$; $r_s = 4,56$). Oznacza to, że autonomiczne formy motywacji mają podobne znaczenie dla zaangażowania w osiąganie sukcesów w sporcie u sportowców niepełnosprawnych wrokowo i pełnosprawnych. Wymienione trzy typy motywacji (Motywacja Wewnętrzna, Integracja, Identyfikacja) są do siebie bardzo zbliżone i należą do kategorii motywacji autonomicznych, ale nie stanowią typów identycznych i należy rozpatrywać je odrębnie.

Niżej porównane zostaną korelacje typów motywacji z wymiarami Poczucia koherencji – w celu dalszej weryfikacji hipotezy piątej i szóstej.

W tabeli 6 dokonano porównania współczynników korelacji Spearmana między sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a Poczuciem koherencji.

Analizując zestawienie w tabeli 6, można zauważyć bardzo wyraźną różnicę między grupami w zakresie Motywacji Wewnętrznej. W grupie badanej widoczne są silne lub umiarkowane korelacje tego typu motywacji do uprawiania sportu z Poczuciem sensowności, Poczuciem zaradności oraz z Poczuciem koherencji. W grupie kontrolnej brak jest zupełnie jakichkolwiek zależności, nie tylko dla Motywacji Wewnętrznej, ale również dla innych typów motywacji autonomicznej. Jedyna korelacja umiarkowana dotyczy Regulacji przez Introjekcję, którą zalicza się do motywacji sterowanych, i Poczucia zrozumiałości. W badaniach, w których sprawdzano poziom Poczucia koherencji i depresyjność wśród adolescentów z defektami wzroku (Czerwińska, 2009), wykazano, że pomiędzy grupami osób całkowicie niewidomych, słabowidzących i osób bez uszkodzeń wzroku – brak znaczących różnic w zakresie ogólnego Poczucia koherencji, Poczucia zrozumiałości i Sensowności, wystąpiła natomiast istotna statystycznie różnica w obszarze Poczucia zaradności. Przywołana autorka wykazała, że poziom Poczucia zaradności jest wyższy u osób całkowicie niewidomych niż u osób słabowidzących i u osób bez dysfunkcji wzroku. Wyniki uzyskane przez Czerwińską

(2009) pozwalają na stwierdzenie, że różnice wśród osób uprawiających sport, zarówno sprawnych, jak i obarczonych defektami sprawności, biorąc pod uwagę Poczucie koherencji, zaznaczają się dużo bardziej u osób, które są wewnętrznie motywowane do uprawiania sportu. Potwierdzeniem dla wyników uzyskanych przez Czerwińską (tamże) może być fakt, że Poczucie zaradności wysoko koreluje ujemnie z przeciwieństwem Motywacji Wewnętrznej, czyli Amotyacją. Pokazuje to, że jest to czynnik najbardziej znaczący wśród osób z dysfunkcjami wzroku, dodatkowo silnie powiązany z wewnętrznym systemem postaw, wartości i standardów jednostki.

Tabela 6. Porównanie współczynników korelacji Spearmana między sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a Poczuciem koherencji dla grupy badanej – A ($n=25$) i grupy kontrolnej – B ($n=30$)

<i>rho</i> Spearmana	Grupa	Poczucie zrozumiałości		Poczucie sensowności		Poczucie zaradności		Poczucie koherencji	
		A	B	A	B	A	B	A	B
Amotywacja (Amot)	Współczynnik korelacji	-0,090	-0,214	-0,208	-0,301	-0,609*	-0,222	-0,387	-0,257
	Istotność (dwustronna)	0,670	0,256	0,318	0,106	0,001	0,239	0,056	0,171
Regulacja Zewnętrzna (RZ)	Współczynnik korelacji	0,065	-0,353	0,238	-0,309	0,186	-0,307	0,209	-0,335
	Istotność (dwustronna)	0,759	0,056	0,253	0,096	0,375	0,099	0,317	0,070
Regulacja przez Introjekcję (Intro)	Współczynnik korelacji	0,150	-0,396*	0,288	-0,270	0,175	-0,062	0,267	-0,309
	Istotność (dwustronna)	0,474	0,030	0,162	0,150	0,404	0,743	0,197	0,096
Regulacja przez Identyfikację (Ident)	Współczynnik korelacji	0,240	0,115	0,329	0,206	0,113	0,148	0,281	0,192
	Istotność (dwustronna)	0,248	0,546	0,108	0,274	0,590	0,435	0,174	0,310
Regulacja przez Integrację (Integr)	Współczynnik korelacji	-0,007	0,118	0,216	0,025	0,127	0,254	0,116	0,170
	Istotność (dwustronna)	0,975	0,534	0,301	0,895	0,546	0,176	0,581	0,370
Motywacja Wewnętrzna (Wewn)	Współczynnik korelacji	0,031	0,255	0,595*	0,219	0,496*	0,339	0,401*	0,313
	Istotność (dwustronna)	0,883	0,174	0,002	0,246	0,012	0,067	0,047	0,093

* Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,05$.

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 7 zostały zestawione korelacje uzyskane między Motywacją do uprawiania sportu a poczuciem własnej skuteczności.

Zauważalne są duże rozbieżności między wykazanymi zależnościami poczucia własnej skuteczności z poszczególnymi typami motywacji. U osób z dysfunkcją wzroku poczucie własnej skuteczności koreluje dodatnio z Identyfikacją, z kolei u sportowców pełnosprawnych zachodzi korelacja

dodatnia między poczuciem własnej skuteczności a Motywacją Wewnętrzną, i korelacja ujemna – z Amotywacją. R.W. Larson i N. Rusk (2011) odwołali się do cech charakterystycznych dla doświadczeń motywowanych wewnątrznie. Zaznaczyli, że jest to bardzo podobne do poczucia własnej lub zbiorowej skuteczności, które A. Bandura (za: Larson, Rusk, 2011) uznał za istotne dla motywacji. Połączenie tych dwóch faktów może tłumaczyć, dlaczego koncepcja przedstawiona przez Larsona i Rusk nie potwierdziła się w przypadku osób z niepełnosprawnością wzrokową.

Tabela 7. Porównanie współczynników korelacji Spearmana między sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a poczuciem własnej skuteczności dla grupy badanej – A ($n=25$) i grupy kontrolnej – B ($n=30$)

<i>rho</i> Spearmana		SMS Amot		SMS RZ		SMS Intro		SMS Ident		SMS Integr		SMS Wewn	
Grupa		A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Uogólnione	Współczynnik korelacji	0,026	-0,361*	0,081	-0,173	0,121	-0,138	0,408*	0,101	-0,007	0,225	0,266	0,494**
własnej skuteczności	Istotność (dwustronna)	0,900	0,050	0,702	0,361	0,565	0,466	0,043	0,596	0,974	0,231	0,199	0,005

* Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,05$.

** Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,01$.

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 8 zestawiono porównanie współczynników korelacji Spearmana między sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a Postawą wobec sportu.

Tabela 8. Porównanie współczynników korelacji Spearmana między sześcioma typami Motywacji do uprawiania sportu a Postawą wobec sportu dla grupy badanej – A ($n=25$) i grupy kontrolnej – B ($n=30$)

<i>rho</i> Spearmana		SMS Amot		SMS RZ		SMS Intro		SMS Ident		SMS Integr		Wewn	
Grupa		A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Postawa wobec sportu	Współczynnik korelacji	-0,256	-0,267	0,222	0,261	-0,149	0,051	0,142	0,514**	0,246	0,346	0,211	0,379*
	Istotność (dwustronna)	0,216	0,153	0,287	0,163	0,476	0,788	0,497	0,004	0,235	0,61	0,312	0,34

* Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,05$.

** Korelacja jest istotna na poziomie $p=0,01$.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 8 pokazuje, że Postawa wobec sportu osób z niepełnosprawnością wzrokową nie koreluje z żadnym rodzajem Motywacji do uprawiania sportu. Przeciwna sytuacja występuje w grupie kontrolnej. Pojawiają się w jej przypadku dwie istotne statystycznie korelacje tej zmiennej z takimi rodzajami motywacji jak Identyfikacja i Motywacja Wewnętrzna. Ogólna opinia o aktywności sportowej może w przypadku osób niepełnosprawnych nie mieć wpływu na motywację do uprawiania przez nie sportu. Jednak w porównaniu z wynikami w grupie sportowców pełnosprawnych i wynikami wcześniejszych badań (np. Blecharz i in., 2015) nad związkiem różnych form motywacji z postawą wobec sportu, wyjaśnienie zupełnego braku takiego związku w tym przypadku może wymagać bardziej szczegółowego zbadania.

Podsumowując przedstawione porównania korelacji, jakie zostały potwierdzone w grupach osób z niepełnosprawnością narządu wzroku oraz sportowców pełnosprawnych, można stwierdzić, że hipoteza piąta oraz szósta o istnieniu różnic w tych zależnościach zostały potwierdzone. Co więcej, przeanalizowane porównania wskazują na znaczące różnice między grupami zwłaszcza w zakresie Motywacji Wewnętrznej. Nie pojawia się natomiast ani jedna korelacja tej zmiennej wspólna dla obu grup – badanej i kontrolnej – co może stanowić potwierdzenie dla wyników przytoczonych w uzasadnieniu hipotezy badań (por. Kozub, 2006; Watts, Caldwell, 2006), które świadczyły o różnicach między osobami pełnosprawnymi a osobami z dysfunkcją wzroku w ramach tej zmiennej.

Wnioski

- 1) Nie można wskazać jednego dominującego typu Motywacji do uprawiania sportu zarówno w grupie osób niewidomych i słabowidzących, jak i w grupie osób pełnosprawnych.
- 2) Wśród sportowców z niepełnosprawnością analizatora wzroku nie znaleziono żadnych zależności między Regulacją przez Introjekcję a pozostałymi zmiennymi.
- 3) Wykazano, że zarówno u sportowców z dysfunkcją wzroku, jak i pełnosprawnych, którzy reprezentują którykolwiek z typów motywacji autonomicznej (Motywacja Wewnętrzna, Integracja, Identyfikacja), występuje pozytywny związek tych rodzajów motywacji z: Poczuciem koherencji, Motywacją osiągnięć oraz Poczuciem własnej skuteczności.
- 4) Osoby z niepełnosprawnością wzrokową, u których występuje silna Motywacja Wewnętrzna do uprawiania sportu, charakteryzują się wysokim Poczuciem koherencji, a w szczególności Poczuciem sensowności i za-

radności. Badania dotyczące sportowców pełnosprawnych nie wykazały podobnej zależności. Można zatem przypuszczać, że uprawianie sportu pozytywnie koreluje z oceną swojego funkcjonowania w świecie, dokonywaną przez osoby niewidome i niedowidzące.

- 5) Obawa przed Porażką może objawiać się silniej wśród sportowców z niepełnosprawnością narządu wzroku niż u sportowców pełnosprawnych.
- 6) Wśród osób z niepełnosprawnością wzroku występują liczne powiązania Motywacji osiągnięć i jej wymiarów z różnymi rodzajami Motywacji Zewnętrznej, brak natomiast związku tej zmiennej z Motywacją Wewnętrzną do podejmowania aktywności fizycznej.
- 7) Nie wykazano żadnego związku pomiędzy Postawą wobec sportu a którymkolwiek rodzajem Motywacji do uprawiania sportu u osób z niepełnosprawnością wzrokową.

Bibliografia

- Antonovsky A. (2005). *Rozwikłanie tajemnicy zdrowia. Jak radzić sobie ze stresem i nie zachorować?*, Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Bandura A. (1996). Postrzegana skuteczność własna, [w:] J. Czapiński (red.). *Psychologia społeczna. Encyklopedia Blackwella*, Warszawa: Jacek Santorski & Co., s. 400–403.
- Beswick, K. (2005). The beliefs/practice connection in broadly defined contexts, *Mathematics Education Research Journal*, vol. 17, nr 2, s. 39–68.
- Beswick, K. (2007). Teachers' beliefs that matter in secondary mathematics classrooms, *Educational Studies in Mathematics*, vol. 65, nr 1, s. 95–120.
- Bhatnagar T., Karageorghis C.I. (2008). Motives for sport participation as predictors of motivation outcomes in track and field: a self-determination theory perspective, *The Sport Journal*, <http://thesportjournal.org/article/motives-for-sport-participation-as-predictors-of-motivation-outcomes-in-track-and-field-a-self-determination-theory-perspective/> [dostęp: 20.05.2017].
- Blecharz J. (2008). Możliwości psychologii sportu w motywowaniu dzieci i młodzieży do aktywności fizycznej, *Lider*, numer specjalny, s. 22–24.
- Blecharz J., Łuszczynska A., Tenenbaum G., Scholz U., Cieślak R. (2014). Self-efficacy moderates but collective efficacy mediates between motivational climate and athletes' well-being, *Applied Psychology: Health and Well-Being*, vol. 6, nr 3, s. 280–299.
- Blecharz J., Horodyska K., Zarychta K., Adamiec A., Łuszczynska A. (2015). Intrinsic motivation predicting performance satisfaction in athletes: further psychometric evaluations of the sport motivation scale-6, *Polish Psychological Bulletin*, vol. 46, nr 2, s. 309–319.
- Bolach E. (1996). Motywacja do uprawiania pływania sportowego przez osoby niepełnosprawne, *Fizjoterapia*, vol. 4, nr 1–2, s. 89–94.

- Bolach E., Bolach B., Trzonkowski J. (2007). Motywacja osób niepełnosprawnych do uprawiania sportu, *Молода Спортивна Наука України*, vol. 2, s. 29–33, http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/4089/1/06_Bolach.pdf [dostęp: 20.05.2017].
- Bolach E., Mikiciuk A. (2003). Motywacje do uprawiania piłki koszykowej przez zawodników niepełnosprawnych, *Молода Спортивна Наука України*, vol. 1.
- Connell J.P., Wellborn J.G. (1990). Competence, autonomy and relatedness: a motivational analysis of self-system processes, [w:] Gunnar M., Sroufe A. (red.). *Self Processes in Development: The Minnesota Symposia on Child Psychology*, vol. 23, Hillsdale, NJ: Erlbaum, s. 43–77.
- Czajkowski Z. (2001). Motywacja osiągnięć – nastawienie na „ja” oraz nastawienie na zadania, *Sport Wyczynowy*, nr 3–4, s. 66–76.
- Czajkowski Z. (2004). *Czynniki motywujące w sporcie*, Katowice: Śląska Federacja Sportu, <http://www.mat-fencing.com/Akademia4.html> [dostęp: 20.05.2017].
- Czerwińska K. (2009). Sense of coherence and depressiveness in adolescents with visual disabilities, [w:] Żółkowska T., Ramik-Mażewska I. (red.). *Special Pedagogy in Researches and Scientific Analysis*, Szczecin: University of Szczecin, s. 137–150.
- Doil W. (1976). Zagadnienia rozwoju cech psychicznych sportowca, [w:] *Psychologia i współczesny sport*, Warszawa: Sport i Turystyka, s. 77–93.
- Drzał A. (2008). Sport i aktywność fizyczna jako istotny czynnik w rehabilitacji osób niepełnosprawnych, [w:] Krupa P. (red.). *Sport osób niepełnosprawnych*, Rzeszów: Rzeszowski Klub Sportowy Głuchych RES-GEST, s. 21–27.
- Elbe A.M., Wenholt F. (2005). *Manual for the Achievement Motives Scale-Sport*, Halle: Institut für Sportwissenschaft Arbeitsbereich Sportpsychologie, Sportpädagogik, Sportsoziologie.
- Franken R.E. (2005). *Psychologia motywacji*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Grac J., Sankowski T. (2007). *Psychologia aktywności sportowej*, Poznań: Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego.
- Gutkowska-Wyrzykowska E. (2008). Postrzeganie aktywności ruchowej w opinii młodzieży niepełnosprawnej studiującej na Akademii Podlaskiej w Siedlcach, [w:] Krupa P. (red.). *Sport osób niepełnosprawnych*, Rzeszów: Rzeszowski Klub Sportowy Głuchych RES-GEST, s. 73–79.
- Hošek W., Vanek M., Svoboda B. (1976). Sukces jako motywacyjny czynnik działalności sportowej, [w:] *Psychologia i współczesny sport*, Warszawa: Sport i Turystyka, s. 60–76.
- Jarvis M. (2006). *Sport psychology: a student's handbook*, Taylor & Francis e-Library.
- Juczyński Z. (2001). *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*, Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Koniarek J., Dudek B., Makowska Z. (1993). Kwestionariusz Orientacji Życiowej. Adaptacja The Sense of Coherence Questionnaire (SOC) A. Antonovsky'ego, *Przegląd Psychologiczny*, vol. 36, nr 4, s. 491–502.

- Kozub F.M. (2006). Motivation and physical activity in adolescents with visual impairments, *RE:view: Rehabilitation Education for Blindness and Visual Impairment*, vol. 37, nr 4, s. 149–160.
- Kurowska K., Wieczór-Klein K. (2011). Poczucie koherencji a style radzenia sobie ze stresem u osób niedosłyszących, *Otorynolaryngologia*, vol. 10, nr 1, s. 42–48.
- Larson R.W., Rusk N. (2011). Intrinsic motivation and positive development, *Advances in Child Development and Behavior*, vol. 41, s. 89–130.
- Łukasik I.M. (2003). Predykatory zachowań zdrowotnych, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio D*, vol. 58, suplement 13, s. 273–278.
- Łuszczynska A. (2004). *Zmiana zachowań zdrowotnych. Dlaczego dobre chęci nie wystarczają?*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Mallet C., Kawabata M., Newcombe P., Otero-Forero A., Jackson S. (2007). Sport motivation scale-6 (SMS-6): a revised six-factor sport motivation scale, *Psychology of Sport and Exercise*, vol. 8, nr 5, s. 600–614.
- Masten R., Dimec T., Ivanovski Donko A., Tušak M. (2010). Motives for sports participation, attitudes to sport and general health status of the Slovenian Armed Forces employees, *Kinesiology*, vol. 42, nr 2, s. 153–163.
- Mroczkowska H. (2009). Atrybucyjna teoria dążenia do osiągnięć i aplikacyjne jej przełożenie w praktyce sportowej, [w:] Blecharz J., Siekańska M. (red.). *Praktyczna psychologia sportu. Wykorzystanie koncepcji psychologicznych w sporcie*, Kraków: Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha, s. 69–76.
- Orzech J., Sobiecka J. (1989). *Sport osób niepełnosprawnych*, Kraków: Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie.
- Papageorgiu P., Fotinakis P., Tsitskari E., Giasoglu V. (2004). Evaluation of motivation in patients with coronary heart disease who participate in different rehabilitation programs, *The Sport Journal*, <http://thesportjournal.org/article/evaluation-of-motivation-in-patients-with-coronary-heart-disease-who-participate-in-different-rehabilitation-programs/> [dostęp: 20.05.2017].
- Reykowski J. (1992). *Procesy emocjonalne, motywacja, osobowość*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ryan R. (2009). Self-determination theory and wellbeing, *WeD Research Review*, www.welldev.org.uk/wed-new/network/research-review/Review_1_Ryan.pdf [dostęp: 17.05.2017].
- Ryan R.M., Deci E.L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: classic definitions and new directions, *Contemporary Educational Psychology*, vol. 25, nr 1, s. 54–66.
- Rzońca W. (2007). Motywacja do aktywnego uczestnictwa w grze kierowniczej – wyniki badań ankietowych, *Prace Naukowe Instytutu Organizacji i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej*, nr 83, s. 167–186.
- Strelau J. (red.) (2000). *Psychologia*, vol. 2, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Śliwierski B. (red.) (2000). *Pedagogika*, vol. 4: *Subdyscypliny i dziedziny wiedzy o edukacji*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne.

- Tomczak K. (2009). Style radzenia sobie w sytuacji stresowej, przekonanie o własnej skuteczności, nadzieja na sukces u studentów rozpoczynających i kończących studia, *Psychoterapia*, nr 2, s. 67–79.
- Tušak M., Masten R., Tkavc S., Tušak, M. (2008). Človeški viri v Slovenski vojski, Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo.
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie, Dz.U. nr 127, poz. 857.
- Vallerand R.J., Bissonnette R. (1992). Intrinsic, extrinsic, and amotivational styles as predictors of behavior: a prospective study, *Journal of Personality*, vol. 60, nr 3, s. 599–620.
- Watts C.E., Jr., Caldwell L.L. (2006). Exploring the effects of adolescent perceptions of parenting in free time and gender on adolescent motivation in free time, [w:] *Proceedings of the 2006 Northeastern Recreation Research Symposium GTR-NRS-P-14*, www.nrs.fs.fed.us/pubs/gtr/gtr_nrs-p-14/43-watts-p-14.pdf [dostęp: 17.05.2017].
- Weinberg R.S., Gould D. (2014). *Foundations of Sport and Exercise Psychology*, wyd. 6, Champaign, IL: Human Kinetics.
- Zahariadis P.N., Biddle S.J.H. (2000). Goal orientations and participation motives in physical education and sport: their relationships in english schoolchildren, *Athletic Insight: The Online Journal of Sport Psychology*, vol. 2, nr. 1, www.athleticinsight.com/Vol2Iss1/EnglishPDF.pdf [dostęp: 17.05.2017].